

ROGGELELEIS IN HET WENDTLAND (19)

F. Bos

Excursieleiding:	F. Bos
Datum:	25 en 26 juni 2011
Deelnemers:	????

Met het verschijnen van “De plantensociologische positie van *Lilium bulbiferum* subsp. *croceum* in Noordwest-Europa uitgespit” (Bos, 1998) leek de speurtocht naar de roggelelie afgerond te zijn.

Voorlopig althans naar nu blijkt, want de in 2007 verschenen Atlas van de Flora von Niedersachsen (Garve, 2007) bood nieuwe kansen. Navraag naar rijke voorkomens van de roggelelie bij de samenstellers van de flora leverde de wetenschap op, dat bij Govelin in het Wendland in het uiterste oosten van Niedersachsen nog rijke graanakkers aanwezig zijn met heel veel roggelelies.

HET ROGGELELIEPROJECT BIJ GOVELIN

De biologische rijkdom van Govelin overtrof de stoutste verwachtingen. Akkers zoals in de 19e eeuw door Van Hall (1858) beschreven - “Ik zelf zag die op 12 Julij 1853 in overgrote menigte bloeiend op de es te Zuidlaren (Drenthe), vooral tusschen de winterrogge, maar voor een gedeelte ook tusschen de zomerrogge. De hoeveelheid daarvan was zoo aanzienlijk, dat een deel dier roggevelden op eenen afstand er geheel oranje-rood uitzagen” – waren hier in 2007 nog in volle glorie aanwezig.

Behalve een botanische schatkamer herbergen de akkers ook een grote faunistische rijkdom. De ortolaan heeft hier nog een gezonde broedpopulatie (Bernardy, 2009) De veld- en boomleeuwerik, de geelgors, de kwartel, de wiewaal, de bruine kiekendief en de grauwe klauwier zijn hier regelmatig te zien en/of te horen. Van de insecten zijn de wrattenbijter en de kleine parelmoervlinder in ruime mate aanwezig. Op en rond de akkers zijn o.a. de zandhagedis, de hazelworm, de brandmuis en de grote bosmuis aangetroffen.

In 1998 werd begonnen met een halve hectare onder Vertragsnaturschutz te brengen om o.a. de *Galeopsis ladanum* op zijn laatste akkervindplaats in Niedersachsen te beschermen. In de loop der jaren kreeg in overleg met de natuurbeschermingsautoriteiten steeds meer akkerland een natuurbeschermingsbestemming tot uiteindelijk het hele bedrijf onder een subsidieregeling kwam te vallen. Hierdoor werd het bedrijf subsidie afhankelijk. De biodiversiteit op de akkers is zeer groot.

Er zijn twee subsidieregelingen waarin Bergmann participeert: in het akker(on)kruidenproject met 54,4 ha en in het ortolaanproject met 25 ha. De projecten lopen in 2008 af en de nieuwe CDU FDP regering (met Bleeker ambities) wil de subsidies halveren waardoor de natuurvriendelijke voortzetting financieel niet meer haalbaar is voor Bergmann en hij weer conventioneel verder zal moeten boeren. Het is zeer waarschijnlijk, dat hierdoor de biologische kwaliteit van de akkers sterk zal worden aangetast. In de huidige staat vindt men nog een compleet ontwikkelde levensgemeenschap van schrale zandgronden, die mede als referentie voor Nederlandse akkers op schrale zandgronden kan fungeren, omdat deze rijkdom intussen in Nederland vrijwel verdwenen is (Eichhorn, 2011). Dat was een domper op het enthousiasme iets unieks te hebben gevonden.

Om te wijzen op het waardevolle en unieke voorkomen van deze levensgemeenschap in het Wendland zijn vanaf 2008 tot 2013 ieder jaar tijdens de leliedagen een weekendexcursie wordt gehouden voor PKN leden.

DE ROGGEAKKERS

Govelin ligt net ten westen van de Elbe op een hoge morenerug uit het Drenthe stadium van de Saale ijstijd (200.000-130.000 jaar geleden), en maakt deel uit van het oudmorene gebied (Altmorene), dat zich vanaf de Friese Wouden over Drenthe tot net voorbij de Elbe uitstrekt. Deze streek heeft grotendeels een sub-atlantisch klimaat en valt vrijwel samen met de verspreiding van het gebied waar vroeger de “eeuwige” roggebouw werd uitgeoefend (Behre, 2008) en waar de grote heidevelden zijn ontstaan. De Nederlandse en Nedersaksische verspreiding van de roggelelie valt hier ook mee samen. In het aangrenzende Mecklenburg-Vorpommern (Fukarek, 2006) worden nog twee wilde voorkomens pal ten oosten van de Elbe vermeld. De ene vindplaats wordt teruggevonden ondanks de foutieve spelling van de plaatsnaam; de andere ligt nu in een grootschalig en zwaar overbemest maisgebied met een grote Biogas Anlage en kan niet meer terug worden

gevonden. Zo'n 40 km ten oosten van de Elbe liggen de morenes van de laatste ijstijd, het Weichselien (10.000 jaar geleden). Deze morenes behoren tot het jongmorene gebied (Jungmoräne) en zijn veel vruchtbaarder, omdat ze nog niet zo ver zijn uitgeploegd.

De zeer steenrijke akkers in Govelin met Scandinavische zwerfstenen zijn zeer schraal. In het Duitse systeem van bodemkwaliteit met "Bodenpunkte" van 7 tot 100 ligt de benedengrens voor akkerbouw rond de 20 punten. Op de akkers van Bergmann variëren de bodempunten van 16 tot 30. De laagste bodemwaarden weerspiegelen de hoogste waarden voor de *Teesdalia-Arnoseridetum minima* (Malc.1929) Tx. 1937. Volgens Preising (1995) komt deze associatie in Noord-Duitsland vooral voor op extreem voedselarme, zure zandbodems in het sub-oceanische klimaatgebied. Op de akkers met de hoogste bodemwaarden vinden we vaker de *Papaveretum argemone* (Libb. 1932) Krus. et Vlieg. 1939. Deze associatie komt vooral voor in het noordoostelijke laagland van Nedersachsen op zomerwarme zand- en leembodems met een voorkeur voor een sub-continentaal klimaat. Ten westen van de Weser wordt deze associatie alleen in verarmde vorm aangetroffen. Govelin ligt precies op de overgang tussen genoemde klimaattypen. Het morenelandschap rond Govelin is heuvelachtig. Naast een van de akkers ligt een ven. Op de droge akker groeien veel roggelelies. Op de helling naar het ven neemt de roggelelie af in frequentie om te verdwijnen en verschijnen vochtminnende soorten zoals *Montia minor* en *Myosurus minimus* die in de zomer niet meer terug zijn te vinden. In een laagte in een andere akker werd in 2007 *Juncus capitatus* gevonden. Later wordt in die laagte ook nog *Isolepis setaceus*, *Myosurus minimus* en *Centunculus minimus* gevonden. Uit navraag bij Bergmann blijkt, dat deze laagte na zware regenval het hemelwater niet kan verwerken, een tijdje onder water staat en slechts langzaam weer opdroogt. Deze doorvlechting met *Nano-Cyperion* elementen wordt o.a. vermeld in Sissingh (1950). Door Preising (1995) wordt deze combinatie ondergebracht bij het *Radiolion linoides* Pietsch 1973.

Vooral in natte jaren zijn de planten goed te vinden. *Juncus capitatus* bv wordt niet elk jaar teruggevonden.

De in verschillende jaren gemaakte vegetatieopnames geven een goed beeld van rijkdom van akkers op schrale zandgronden. Tevens wordt duidelijk, dat de hypothetische positie van de roggelelie nu met meerdere opnames wordt onderbouwd als een differentiërende soort van het *Sclerantho-Arnoseridetum typicum*.

Hofmeister, bewerker van de *Violenae arvensis* Hüppe en Hofm. 1990 in Preising (1995) bezoekt in 2007 Govelin voor het eerst en meldt, dat hij in zijn arbeidzame leven nog nooit op schrale zandgronden zo'n vegetatiekundige rijkdom heeft gezien. Hij schrijft dan ook een pleidooi om deze akkers in hun huidige rijkdom te beschermen.

Buiten de opnames werden op en rond de akkers o.a. de volgende soorten gevonden. *Dianthus deltoides*, *Knautia arvensis*, *Scorzonera humilis*, *Armeria maritima* ssp. *elongata*, *Trientalis europaea*, *Galeopsis segetum*, *G. speciosa*, *Stachys arvensis*, *Odontites vernus* ssp. *vernus*.

LITERATUUR

Behre, K-E. (2008). Landschaftsgeschichte Norddeutschlands. Neumünster.

Bos, F. (1998). De plantensociologische positie van *Lilium bulbiferum* subsp. *croceum* in Noordwest Europa uitgespit. Stratiotes 16.

Bos, F. (2008). Nieuws over de Roggelelie, deel 8. Natura 2.

Bos, F. (2012). *Lilium bulbiferum* L. subsp. *croceum* (Chaix) Arcang., The Orange Lily, a special Plant of Lowland NW Europe. Floriculture and Ornamental Biotechnology.

Bernardy, P. (2009). Ökologie und Schutz des Ortolans (*Emberiza hortulana*) in Europa. Hannover.

Eichhorn, K. en Ketelaar, R. (2011). Ecologie en beheer van kruidenrijke akkers op de zandgronden. Natuurmonumenten.

Fukarek, F. en Henker, H. (2006). Flora von Mecklenburg-Vorpommern. Jena.

Garve, E. (2007). Verbreitungsatlas der Farn- und Blütenpflanzen in Niedersachsen und Bremen. Hannover.

Hall, H.C. Van (1858). Aantekeningen omtrent eenige Nederlandsche planten. Verslagen en Mededelingen van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen 8: 18.

Preising, E. (1995). Die Pflanzengesellschaften Niedersachsens. Einjährige ruderales Pionier-, Tritt- und Ackerwildkraut-Gesellschaften.

Sissingh, G. (1950). Onkruid-associaties in Nederland. 's-Gravenhage.

<http://wendland-net.de/post/feuerlilien-govelin-sander>